

JOANNA KULWICKA-KAMIŃSKA

ANETTA LUTO-KAMIŃSKA

LINGUISTIC METHODS USED IN CREATING  
MUSLIMS' IMAGE IN THE POLISH RENAISSANCE  
RELIGIOUS POLEMICS



The period of Polish Renaissance was rich in various polemic presentations of religious character. They took the form of confessional and polemical writings which generally defended Christian faith and deprecated infidels and other religions. The issues of faith were discussed also in theological debates. Polemical presentations were dominated by the trend of Catholics fighting against Protestants. There are dozens of publications belonging to this rich and various polemical and religious prose of the sixteenth century, coming from that lackground, including works of Jan Selucjan, Marcin Krowicki, Stanisław Orzechowski, Stanisław Sarnicki, Grzegorz Paweł, Piotr Skarga, Marcin Czechowic, Jan Niemojewski, Stanisław Reszka and many others. There appeared also texts in the form of dialogue, in which authors put in the mouth of interlocutors representing different religious doctrines religious arguments proving the superiority of their worldview and religion over others (e.g., Marcin Kromer, Marcin Łaszcz, Jakub Wujek). The same part was played by those contemporary texts which ridiculed representatives of other religions; they often had a form of pseudo-scholarly inquiry, which in reality were sheer lampoons<sup>1</sup>.

The Renaissance religious literature of polemical and apologetic character is marked by rhetorical development based on a highly advanced use of persuasion means understood as the art of convincing others in one's rightness. The basic goals of persuasions were appealing to somebody to take a certain position and a relevant action, suggesting a desirable interpretation and judgment and rational justification of the presented views. Persons using persuasion usually use persuasion techniques including:

1. **social confirmation** – responsibility of an individual fades in a crowd and an individual makes decisions according to the general functioning of a crowd;

<sup>1</sup> The problem of the literary image of a heretic in Old Polish texts was discussed many times; see, e.g., *Czachorowska M., Paluszak-Bronka A. Językowy obraz innowiercy w Kazaniach ks. Piotra Skargi. Wyrzaz nietolerancji wyznaniowej w XVI wieku // Inspiracje chrześcijańskie w kulturze Europy. Łódź, 2000, s. 367–380. Concerning the subject of dislike or even hatred between followers of different religious doctrines, not only in the sphere of literature, see, among others, Baranowski B., Lewandowski W. Nietolerancja i zabobon w Polsce w XVII i XVIII w. Warszawa, 1987; Kosman M. Protestanci i kontrreformacja. Z dziejów tolerancji w Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1978.*

2. **liking** – tendency to be influenced by people who are similar to us and are liked,
3. **mutuality** – it comes from the so-called *law of returning*, or inner compulsion to return to something done for us;
4. **consistency** – following the actions in which we are involved;
5. **authority** – being influenced by authorities and insignia;
6. **scarcity** – things are more attractive, even if they appear difficult to get<sup>2</sup>.

Persuasion is often described as one of rhetorical methods. In such cases, attention is focused on linguistic indicators. The persuasive function of language is expressed in various linguistic means: morphological, syntactical, stylistic, and lexical. Concerning Old Polish texts in the area of apologetics, we are interested above all in the lexical means of persuasion. Dorota Zdunkiewicz-Jedynak rates among them, for example: judgmental vocabulary (the largest group embracing: names of values and names of people's actions and attitudes which are a direct condition for the realization of certain higher values – transcendental and moral; there belong also epithets as adjectives and adverbs with judgmental connotations, statements which are not debatable, and words and foreign words proving the competency of the author and his deep knowledge), directive vocabulary (e.g., *należy, trzeba, powinien* [must, should] verbs in imperative), pronouns expressing universality (e.g., *każdy, wszystek* [each, all])<sup>3</sup>. We may also add using the fragmentation technique (giving selective information), structures which are not to be negated (giving information which is difficult to verify, using new terms to describe the unknown reality – metaphors, neologisms and neosemantisms), presuppositions (forcing the reader to take the position of the author by presenting one's knowledge as reliable and beyond all doubt), basing the argument on the notion of authority, ingratiation, and many other means.

In such Renaissance texts as *Alfurkan* by Piotr Czyżewski and *Pobudka na Jego Cesarską Miłość...* by Józef Wereszczyński<sup>4</sup>, we find all lexical means of persuasions which were described above. Their dichotomy is obvious: positive–negative, emphasizing the contrast between followers of “true” God and followers of Allah.

First, we will present the means used to create the positive image of a Christian and Christianity by excerpts from the above works.

<sup>2</sup> See Galos K. *Mentalizm – kompendium wiedzy*. 2013, s. 58–63. <[http://chomikuj.pl/kreett/ksi\\*c4\\*85\\*c5\\*bcki/Mentalizm/Mentalizm+kompendium+wiedzy+-+Krzyzstof+Galos,3868898114.pdf](http://chomikuj.pl/kreett/ksi*c4*85*c5*bcki/Mentalizm/Mentalizm+kompendium+wiedzy+-+Krzyzstof+Galos,3868898114.pdf)> [accessed on the 15<sup>th</sup> of July 2014].

<sup>3</sup> See Zdunkiewicz-Jedynak D. *Leksykalne środki wartościowania w niedzielnych kazaniach radiowych // Język a chrześcijaństwo*. Red. I. Bajerowa, M. Karpluk, Z. Leszczyński. Lublin, 1993, s. 75; Zdunkiewicz-Jedynak D. *Językowe środki perswazji w kazaniu*. Kraków, 1996.

<sup>4</sup> Czyżewski P. *Alfurkan tatarski prawdziwy na czterdzieści części rozdzielony*. Wilno, 1616; Wereszczyński J. *Pobudka na Jego Cesarską Miłość jako też na Jego K. M. Króla Polskiego, tudzież też na Kniazia Wielkiego Moskiewskiego do podniesienia wojny świętej spólną ręką przeciw Turkom i Tatarom*. Kraków, 1594.

The vocabulary which gives a positive judgment embraces: names of people's actions and attitudes which are direct condition for realization of certain higher values – transcendent and moral, e.g.: *człowiek pobożny i Chrześcijanin, dobry Chrześcijanin, dobry Katolik, Pan pobożny, Pan pobożny i bogobojny, Apostołowie, Męczenniki, Wyznawcy, święci, pasterz, posłany, lepszy i cnotliwszy ludzie, znaczni i godni ludzie, szlachcic wiary godny, nasz szlachcic dobrze i znacznie urodzony, sprawiedliwości wojennej wielki miłośnik, żołnierz nabożny; wierni, wierni Boży, wierni Pańscy, bracia, wierna dusza, lud twój wybrany krwią twą niewinną k temu dobrą odkupiony, pani święta, mężne białogłowy, celtyckie cne Panie, Poganom ogromny*; names of values, e.g.: *wiara Chrystusowa, wiara Chrześcijańska, wiara święta Chrześcijańska, Religia Katolicka, kościół Chrześcijański; Boża winnica, święta wiara Chrystusowa, moc Chrześcijańska, tryumf Chrześcijański, wojna święta, ojczyzna od przodków nabyta*; expressions having positive connotations – concerning the known and respected people, e.g.: *pobożny, dobry, bogobojny, cnotliwy, nabożny, święty, prawdziwy, wiary godny, zacny, Bogu poświęcone, Błogosławiona, wybrany, chrześcijański, znaczny, znacznie urodzony, znaczni i godni, możni i bogaci, szlachecki, mądrzy, uczeni; miły, cny, prawy, przesławny, wielki, proświtny/prześwietny, naniezwyciężony, ogromny, mężni, Pańscy*; possessive pronouns, e. g.: *naród nasz Chrześcijański, szlachta nasza, Pan nasz (o Hetmanie), lud twój wybrany* (meaning 'chosen by God and belonging to Him'), *bracia swoje*, and pronouns expressing universality, e.g.: *każdy dobry Chrześcijanin, wszystkim jawno*, etc. The vocabulary sanctified by tradition, having a well-grounded position and meaning for describing what is known was used to create the structures which are impossible to be questioned.

In forming a positive image of a Christian, the technique of fragmentation was used, by giving selected facts and information as an evidence for the presented thesis; e.g., involving God on the side of fighting Christians always means victory (selected examples from the Holy Scriptures, e.g., *Judyth pani święta*), reasons of the development and the later decline of the Roman Empire, examples of small countries which defeated Turks – *Serbowie, Bułgarowie, Węgry*, etc., and also examples of powers which ignored a threat or allied with Turks and lost their autonomy, e.g., Constantinople, examples of the victorious and heroic attitude of women whose names are famous in the Holy Scriptures and/or history, e.g., *celtyckie cne Panie*.

The goal of building authority in analyzed polemic writings is achieved by presenting readers as people having a respected position in national, ecclesiastical, and social hierarchy, who are named by official titles, e.g.: *J. M. X.<sup>5</sup> Biskup Poznański, Jego Mość Pan Hetman, Jaśn. Wielm. P. J M<sup>6</sup> Pan Podskarbi Ziemiński, Jaśn. Wielm. P. J M<sup>7</sup> Hetman*

<sup>5</sup> Jego Mość Książę.

<sup>6</sup> Jaśnie Wielmożny Pan Jego Mość.

<sup>7</sup> Jaśnie Wielmożny Pan Jego Mość.

*Polny, Jego Mość X.*<sup>8</sup> *Biskup Wileński; Jego Cesarska Miłość, Jego K. M.*<sup>9</sup> *Król Polski, Jaśnie Oświecony Książ Wielki Moskiewski, Jaśnie Oświecony Rodoph Wtóry Cesarz wszystkiego Chrześcijaństwa, Najjaśniejszy Zygmunt Trzeci Król Polski, Prześwietny Fiedor Iwanowicz Wielki Książ Moskiewski;* and their insignia are mentioned, e.g.: *herb Jego Cesarskiej Miłości, herb Jego K. M.*<sup>10</sup> *Króla Polskiego, herb Kniazia Wielkiego Moskiewskiego* put together with an image of the Lord's Mercy *Ecce Homo*; they are addressed by invocations<sup>11</sup>, e.g.: *Król nasz Polski, Książ Wielki Moskiewski, wieliki Książ proświtny*, and their best attributes and strengths are emphasized by the technique of ingratiation, e.g.: *ludzie mądrzy uczeni cnotliwi i ci którzy o Rzeczyposp. radzą; Chrześcijańscy Panowie mili, Jego Cesarska Miłość wszystkiego Chrześcijaństwa, Cesarz wszystkiego Chrześcijaństwa, trzej Monarchowie zacni, trzej wodzowie, Monarcha przesławny, Monarchowie naniezwyjęższy, cne Jagielowe plemię, wieliki Książ proświtny.*

Historical heroes also belong to the category of authorities who are often not mentioned by names and surnames, and the so-called corporate heroes. There are two things emphasized in presentations of such heroes: membership in a certain social class and performing a certain function in the land, e.g.: *Szlachta, znaczna szlachta, naród szlachecki, Ziemianie, urzędnik ziemski, starosta, podskarbi, pisarze polni, J. K. M. Dzierżawcy, Woźny, Książowie, Xiążęta możni i bogaci: Kijowskie, Smoleńskie, Żmodzkie, Słuckie, Zbaraskie, Nowogrodzkie, stan Rycerski, Duchowni, rotmistrz, porucznik, Generał, zacny Senator, armaty wodnej Genneńskiej hetman, ludzie duchowni, urzędniki kościelne, kapłan, Papieżowie i Cesarze, zakonnik, Duchowni Kanonicy i Juryści, zacni i święci Biskupi; Podolski Wojewoda on Senator Prawy, Jazłowiecki z Buczaca on Hetman Koronny, Zamoyski Jan Hetman nasz Koronny, poddani Jego Król. M.*<sup>12</sup> They belong to a definite earthly order and at the same time God's order – *Polaki, naród nasz Chrześcijański, państwo Chrześcijańskie; Cesarstwo zacne Chrześcijańskie, brać nasza krwie Chrześcijańskiej, wojska chrześcijańskie, narody Bogu poświęcone, lud twój wybrany.*

The author also plays the role of authority who is a spokesman of God, which is proven by quotations: *Co-ć powiedam z woli Bożej; wygrawa mądrość z sprawą dobrą; Izajasz woła Na Was trzej Monarchów z Bożej-ci woli zgoła; Wam-ci te służą słowa Izajaszowe które mi was przez moje upomina mowę etc.*, and by citing Persons of Godhead as authority, e.g.: *Chrystus Pan, Błogosławiona Panna Maria, Bóg prawdziwy; Hetman Chrystus, Bóg Hetmanem, Hetman zwierzchny Bóg z nieba.*

<sup>8</sup> Jego Mość Książę.

<sup>9</sup> Jego Królewska Mość.

<sup>10</sup> Jego Królewska Mość.

<sup>11</sup> One should remember that invocations belonged also to a convention in the Old Polish texts.

<sup>12</sup> Jego Królewska Mość.

Elevation of an author is also achieved by using presuppositions, or building the reliability of one's knowledge by using sources and writings of authorities – clergymen, historians, and hagiographies, e.g.: *historycy Polscy i Litew.*, *Ascelinus franciszkan*, *Diod. Siculus*, *Długosz i Miechowita*, *Joach. Bielski*, *Cromer*, *Hieronim święty*, *ś. Ambroży*, *Jan święty Babtysta*, etc., and citing examples from the life and conduct of respected people, including historical figures, especially those connected with the Roman Empire (ancient Rome was treated as a personification of ideals of republic and empire, civic virtues, classical patterns of upbringing and moral education), e.g.: *Alexander Witold W. X. L.*<sup>13</sup>, *król Jagiełło*, *J. M. X.*<sup>14</sup> *Biskup Poznański*, *święty Mikołaj Biskup Mirski*, *ś. Marcin Biskup Turoński*, *ś. Benedykt*, *Theophilus Biskup Alexandryjski*, *Gregorius Taumaturgus*, *Marcellus*, *k. Biskup Apamceński*, *Pheniciej Biskupi*, *Porphirius Biskup Gazy*, *Aureliusz Biskup*, *ś. Grzegorz*, *Augustyn Biskup Anglów*, *książę Mieczysław*, *Pan Jan Skorulski pisarz Grodzki Trocki*, *Jego Mość X.*<sup>15</sup> *Biskup Wileński*, *król francuski Lodwik*, *Justinianus Cesarz*, *Augustus Cesarz*, *Honoriusz Cesarz*, *ś. Chrisostom Biskup Tarogrodzki*, *Theodostus Cesarz*, *Jowianus Cesarz*, *Archadius Cesarz*, *Konstantyn Wielki*, *Justyn*, *Wespazjanus*, *Tytus*, *Hadrianus*, *Aurelian Cesarz Rzymiski*, *Maiolus*, *Simon Vignosius Ligur*, *król Gottów*, *Filip król Hiszpański*, *o. Maximilianus Arcyksiążę Rakuskie*, *Ksiązę Styryjey i Koryntyjey*; *święty Kapistran*. Theses indicated by the author of a statement are proved by examples taken from their life.

The apotheosis of Christianity and the idealized image of a Christian were used to create a contrast with the image of followers of all other religious doctrines. Such a contrast was achieved by a mocking way of presenting an adversary, negation of each value which he represents, showing him as someone worse in moral, mental, social, and cultural way, etc.

Concerning all people who believed in a false god (or gods), followers of all other religions, very frequently such names as *poganin* or *pohaniec* (pagan, heathen) were used. Both terms were then free of emotional character, but they were often used as an insulting name of religious adversaries.

In the sixteenth century texts<sup>16</sup>, many times appear such nouns as *poganin* (*pohanin*) and *pohaniec* (*poganiec*) [meaning pagan] which are applied to Muslims, especially

<sup>13</sup> Wielki Książę Litewski.

<sup>14</sup> Jego Mość Książę.

<sup>15</sup> Jego Mość Książę.

<sup>16</sup> The 16<sup>th</sup> century quotes mentioned here in transcription were taken from original ancient publications or their photocopies stored in the 16<sup>th</sup> Century Polish Language Dictionary Department in Toruń. Both the Dictionary itself and the materials gathered in the workshop were used as a subsidiary source while writing the part of the article devoted to a review of lexis used in the 16<sup>th</sup> century to call the followers of Islam. [Słownik polszczyzny XVI wieku. Red. M. R. Mayenowa, F. Peplowski. Wrocław–Warszawa–Kraków, 1966–2012].

Turks and Tatars<sup>17</sup>, but there is an evident tendency to use the second word in that instance, e.g.:

*zawsząd nieprzyjaciół dosyć. Ale najsroźszy i najpotężniejszy poganie, Turcy a Tatarowie, z których jedni, jako już większą część świata tyranstwem i chytrością swoją pożarli<sup>18</sup>.*

*Bo Turczyn pohaniec, jako niezgodą chrześcijańską urósł, tak tym państwo swoje umocniać chce<sup>19</sup>.*

*Niechaj przyplaci pohaniec zdrażliwy, że tył mój widział, gdym zbrojny i żywy<sup>20</sup>.*

*Śluszna rzecz barzo, abyśmy się i Żydom, i faryzeuszom, i Turkom, i pohańcom, i heretykom do dobrego ubiegać nie dali<sup>21</sup>.*

The same observations may be applied to such appellatives as *niewiernik* (infidel), and an adjective *niewierny* (unfaithful) used as a noun, and also *kacercz*, *sektarcz* (cultist, sectarian)<sup>22</sup>. Such terms were applied by Catholics and by followers of other religions to followers of every religious doctrine which contradicted the only true one. Generally, such words were used in the Renaissance polemic between Catholics and Protestants; they were rarely used to Muslims, and they refer to their whole group as “unfaithful”:

<sup>17</sup> For Muslims that appellative was applied mainly to Christians, compare: *Wedle tegoż morza na wschód słońca są Tatarowie Włoszacy, które drudzy Tatarzy Kalmuchy, to jest poganmi zową, bowiem machometowej wiary nie trzymają* (Miechowita M. Polskie wypisanie z dwojey krajny świata, którą po łacinie Sarmacyją, także i lud tam przebywający zową Sarmate, jakoby zawsze gotowi a zbrojni // Tractatus de duabus Sarmatiis, Asiana et Europiana et de contentis in eis. Tłum. A. Glaber. Kraków, 1535, s. 25).

<sup>18</sup> *Votum szlachcica polskiego, ojczyznę wiernie miłującego: o założeniu skarbu Rzeczypospolitej i o obronie krajów ruskich, napisane od autora roku 1589, a teraz między ludzie podane (1596) / wydanie Kazimierza Józefa Turowskiego. Kraków, 1596, s. B.*

<sup>19</sup> *Skarga P. O jedności Kościoła Bożego pod jednym pasterzem i o greckiem i ruskiem od tej jedności odstąpieniu. Wilno, 1577, s. 387.*

<sup>20</sup> *Sęp Szarzyński M. Rytmy abo wiersze polskie. 1601, s. Cv.*

<sup>21</sup> *Skarga P. Kazania na niedziele i święta całego roku. Kraków, 1595, s. 312b.*

<sup>22</sup> There is a small number of proofs that Muslims called Christians by such words as *giaur*, and also *niewierny* [infidel], *bałwochwalca* [idolater] and – as mentioned above – *poganin* [pagan]: [Tatars] *Śmieie wyznawają się być Izmaelity jakoby z Izmaela poszli, krześcijany zową (dzincis.) to jest, pogani albo (gaur) [paganos et (gaur) ... appellantur] jakoby niewierne a bałwochwalce.* (Miechowita M. Polskie wypisanie z dwojey krajny świata, którą po łacinie Sarmacyją, także i lud tam przebywający zową Sarmate, jakoby zawsze gotowi a zbrojni // Tractatus de duabus Sarmatiis, Asiana et Europiana et de contentis in eis. Tłum. A. Glaber. Kraków, 1535, s. 21); *Obrazów się chronią, aby nas zwali przez nie gaury, to iest pogany albo bałwochwalcy.* (Bielski M. Kronika, to jest historyja świata na sześć wieków, a czterzy monarchije rozdzielona, z rozmaitych historyków, tak w Świętym Piśmie krześcijańskim, żydowskim jako i pogańskim wybierana, i na polski język wypisana dostateczniej niż pierwej, z przydanim wiele rzeczy nowych od początku świata aż do tego roku, który się pisze 1564, z figurami ochędożnymi i własnymi. Kraków, 1564, s. 259).

*A tym masz w wierze około zmartwywstania dzielnicę z Machometany, z żydy i z Grzegoryjanki, i z inszymi niewierniki: którzy Chrystusa za Boga prawego wyznawać nie chcą<sup>23</sup>. Potym poznają niewierni i nieprzyjaciele moi, Turcy i Poganie, że ja was odstąpi<sup>24</sup>. chociaż jej [obrzezki] jeszcze i po dziś dzień niewiernicy cieleśni, potomkowie Abrahamowi, Turcy i Żydowie używają<sup>25</sup>.*

In a secular text representing a political trend in the sixteenth century epics, the noun *kacercz* [cultist] is applied to Muslims, the Turkey is called by an expression *kacerskie państwo* [cultic state]:

*bo takowe tytuły, nie są papieskie imiona z Rzymu, ale są imiona starych kacerczów z Turek i też z Tatar<sup>26</sup>.*

*Też-ci tureckie, to jest: kacerskie państwo ma króla, ale nie od Boga przez kapłana<sup>27</sup>.*

Moreover, the noun *sektarz* [sectarian] appeared in a lampoon written in the early seventeenth century:

*Bogdaj z piekła takowy Prorok na wieki nie wyźrał, który trzydniowym postem krzywoprzysięstwo z Tatar, jako z Sektarzów swych, znosi<sup>28</sup>.*

Besides, there is also a large group of appellatives referring only to Muslims, including – present in the Polish language of the sixteenth century – various forms of the borrowed from Arabic name of a follower of Islam: *bisurmanin*, *bes(s)erman*, *bussurman*, *bezermaniec* and *musulman* (from Persian and Turkish *müsülmân*), *missurman* (or *missurmanin*). Such richness of phonetic variants is connected with the same big number of variants in other Slavic languages and in Turkish and Tatar languages<sup>29</sup>. By way of analogy, from brus. *bisurmanin*, the word could appear as a name of Muslim which was neutral in style, but sometimes it had also a strongly negative stylistic and emotional character, e.g.:

<sup>23</sup> *Białobrzeski M.* Katechizm albo wizerunek prawej wiary chrześcijańskiej wedle nauki Jezusa Chrystusa, apostołów jego i Kościoła jego świętego przeciwko wszystkim obłądliwościom tych czasów barzo pożyteczny. Kraków, 1566, s. 180v.

<sup>24</sup> *Skarga P.* Kazania na niedziele i święta całego roku. Kraków, 1597, s. 672a.

<sup>25</sup> *Czechowicz M.* Rozmowy chrystyjańskie, które z greckiego nazwiska dialogami zowią, a ty je nazwać możesz wielkim katechizmem. Kraków, 1575, s. 73v.

<sup>26</sup> *Orzechowski S.* Quincunx, to jest wzór Korony Polskiej na cynku wystawiony, przez Stanisława Orzechowskiego Okszyca z przemyskiej ziemi, i za kolędę posłom koronnym do Warszawy na nowe lato Roku Pańskiego 1564 posłany. Kraków, 1564, s. K.

<sup>27</sup> *Ibid.*, s. I2.

<sup>28</sup> *Czyżewski P.* Alfurkan tatarski prawdziwy na czterdzieści części rozdzielony. Wilno, 1616, s. 60.

<sup>29</sup> On phonetic variants with a voiced *b-*, coming from differentiation and exchange of sounds: *m : b* and *l (ł) : r* please consult a work by *Lizisowa M. T.* Studia nad słownictwem regionalnym III Statutu litewskiego. Kielce, 1984, s. 32.

*Królewic polski, Władysław rzeczony, [...] król dwojga królestw i gromca srogiego bisurmanina Turczyzna brzydkiego. Musiał pohaniec, odstąpiwszy boju, pokornie prosić u niego pokoju*<sup>30</sup>,

or in the offensive expression *pies bisurmański* [bisurman dog]:

*Córy szlacheckie (żał się, mocny Boże) Psom Bisurmańskim brzydkie ścielą łożę*<sup>31</sup>.

In the sentence

*I o Turku-ć to dziś powiedają, że zbiegi a bezermanice Chrześcijańskie z inszym najemnym ludem zawždy na czoło stanowią*<sup>32</sup>

the word *bezermaniec* is applied to a renegade, an apostate from the Christian faith.

Later, such negative stylistic character became a constant meaning of the noun *bisurmanin* and derivative words, being separated from the original meaning belonging to a religious circle and becoming a derogatory name of a man free from moral restraints, a ne'er-do-well.

There is another interesting group of names applied to followers of Islam: appellatives based on proper names taken from a personal name, an Arabic name *Mahomet* [Muhammad], used by the founder of Islam, Muhammad ibn Abdallah: *machomet*, *mahometan*, *mahometanin*, *mahumetanin*, *machometczyk*, *machometysta*:

*trafilem na jednego Machometa, który poznał, żem był Krześcijaninem*<sup>33</sup>.

*Bo ich [Żydów] Mesyjasz ma być Antykrystem naszym, który – iż z mocy Mahumetanów wynidzie – są do tego z pisma S. wielkie podobieństwa*<sup>34</sup>.

*tedy i po dziś najdzie takich bardzo wiele u nas, którzy [...] się Kościołowi i [...] urzędowi duchownemu przeciwiają, jako są Kacerze, albo jako są Turcy i Machometczycy, którzy z Kacerzmi zarówno bluźnią*<sup>35</sup>.

<sup>30</sup> Klonowic S. F. Królów i książąt polskich, począwszy od Lecha aż do dzisiejszego potomka Jagiełłowego najaśniejszej Anny, królowej jej Mci polskiej, i małżonka J.K.M. najaśniejszego, Stefana Pierwszego z łaski bożej króla polskiego, Wielkiego Książęcia Litewskiego etc. a wojewody siedmigródzkiego etc. króciuchne porządki i opis nowo uczyniony. Kraków, 1595, s. E4.

<sup>31</sup> Kochanowski J. Pieśni. Kraków, 1586, s. 37.

<sup>32</sup> Lorichius R. De institutione principum, loci communes quorum cognitio non modo iis qui cum imperio sunt verum quibus suis aliis. Księgi o wychowaniu i o ćwiczeniu każdego przełożonego. Kraków, 1558, s. 157v.

<sup>33</sup> Bielski M. Kronika, to jest historyja świata na sześć wieków, a cztery monarchije rozdzielona, z rozmaitych historyków, tak w Świętym Piśmie krześcijańskim, żydowskim jako i pogańskim wybierana, i na polski język wypisana dostateczniej niż pierwej, z przydaniami wiele rzeczy nowych od początku świata aż do tego roku, który się pisze 1564, z figurami ochędożnymi i własnymi. Kraków, 1564, s. 457.

<sup>34</sup> Powodowski H. Propozycja z wyroków Pisma świętego zebrana na sejm walny koronny krakowski R. P. 1595. Kraków, 1595, s. 83.

<sup>35</sup> Białobrzeski M. Postilla Orthodoxa, to jest wykład Świętych Ewangelij niedzielnych i świąt uroczystych przez cały rok z Pisma Świętego i z doktorów Kościoła Powszechnego z wielką pracą zebrani i ku nauce wiernych chrześcijańskich ludzi z pilnością napisany. Kraków, 1581, s. 131.

wzięli pod Saraceny miasta znamienite, Akon, Trypolim, Cezaream, Gibelet, które Machometyste dzierżeli<sup>36</sup>.

In the same way, the name of one of the Arabic tribes *Saraceni* [Saracens] were applied to Muslims, and also words taken from proper names of citizens and nations – *Turczyn*, *Turek* [Turk]. Other names used in the end of the sixteenth century and in the beginning of the seventeenth century are derived from the name of the holy book of Islam: *alkoranista* i *alkorannik* [AlQuraner].

Next to the mentioned appellatives, there were names formed temporarily, without a clear motive, but with the same strong and negative features.

One may infer that a white turban on the head was the reason for the rude name *białogłowiec* in the rhyming piece by B. Paprocki:

*Niech się i namężniejszy tu stawi Janowi [Rodeckiemu], Tam obaczym, który się napirwej obłowi. Wszak tego Białogłowcy po nim doświadczyli, Na co oczy postronnych i wasze patrzyły<sup>37</sup>,*

and from the name of the animal *baraniec* ‘animal with hoofs’ comes another derogatory name, *baranczuch*:

*Baranczuch, Tatarzyn, którego był pan jego w Rzymie Kardynałowi jednemu darował, [...] po kilku lat [...] powiedział [...], trawę jesz jak baran, dając znać, że mu się sałata włoska nie podobała<sup>38</sup>.*

It seems that a name may have – as above – an allusion to clothes, especially that Piotr Czyżewski describes in his *Alfurkan* typical attire of Tatars: *w łapciach a w wszywych kozuchach i w szłykach* [‘czapkach’] *baranich* (2). There are also another two names taken from animals – *kozojed* ‘eating meat of goats’ and *koziniec*, explained by the author in the pseudo scholarly, extremely spiteful and grotesque argument:

*czemu by Tatarowie parkotem [‘charakterystyczny smród’] kozim, jako i Żydzi, śmierdzieli? Na to powiadają jedni, iż z przyrodzenia ten smród mają, a drudzy – iż z nabycia. Ja z tymi, co z przyrodzenia trzymają, przestawam [...]. Tego zaś smrodu podrosszy, kozojedowie, skurodubowie z plugastwa swego i z jedzenia kobyłego i koziego przymnażają<sup>39</sup>.*

The quoted work contains a very rich variety of names referring to Tatars and – generally – to Muslims. Such names are mainly offensive and depreciative in their

<sup>36</sup> *Bielski M.* Kronika, to jest historyja świata na sześć wieków, a cztery monarchije rozdzielona, z rozmaitych historyków, tak w Świętym Piśmie krześcijańskim, żydowskim jako i pogańskim wybierana, i na polski język wypisana dostateczniej niż pierwej, z przydanim wiele rzeczy nowych od początku świata aż do tego roku, który się pisze 1564, z figurami ochędożnymi i własnymi. Kraków, 1564, s. 178v.

<sup>37</sup> *Paprocki B.* Panosza, to jest wysławienie panów i paniąt ziem ruskich i podolskich z męstwa, z obyczajów i z innych spraw pocziwych. Kraków, 1575, s. X4v.

<sup>38</sup> *Kochanowski J.* Apophtegmata. Kraków, 1590, s. 9.

<sup>39</sup> *Czyżewski P.* Alfurkan tatarski prawdziwy na czterdzieści części rozdzielony. Wilno, 1616, s. 68.

character, usually accompanied by similar stylistic and emotional expressions, e.g.: *szuja, lóźny i hultaj, sprosny Tatarzyn (Turczyn), rodzaj przemierzły, chalastra tatarska, motłoch, nikczemni ludzie, oszustowie*. Many of them, as it was already stated, obviously refer to the hated faith of Muslims, e.g.: *brzydki poganiec Tatarzyn, nieprzyjaciel krzyża świętego, ludzie bez Boga, ludzie bez sumienia i bez cnoty, służba diabelska i Machometañska, sekta ich brzydka, łotrowski zakon, wiara plugawa i pogańska*.

Being different from positively presented Christians, Muslims are not landowners or lords. Thus, they are described by words revealing their lower status and background, which are sometimes accompanied by ridicule and irony: *niewolnik* [slave], *chłop* [peasant], *proste chłopstwo* [simple peasantry], *chłopstwo tatarskie* [Tatar peasantry], *skurodub, ogurkowy szlachcic a cybulny ziemianin* [cucumber nobleman and onion lord]. They are not nobility, which is shown in the antiphrastic description of their heraldic:

*Tu ich też żaden Pan ani Szlachcic nie przypuścił do herbu swego, gdyż się żaden Tatarzyn herbem szlacheckim nie pieczętuje, tylko piątka swoje wymyślne i przyrodzone mają, jako kobyle ogony, kozie rogi, szkapie kopyta, szczeciny świnię, wielbłądowe garby etc.; to herby tatarskie wymyśniete i przynależyte*<sup>40</sup>.

The bad influence of Muslims on Christians was also emphasized. Every Christian who will be employed by a Tatar loses his assets and becomes *arcynicdobrego* [arch nothing good] and *małocnocki* [one of little virtue].

All the mentioned means of persuasion, especially the lexical ones, are tools for the realization of certain persuasive techniques. Persuasion is an influence which molds the attitudes and behaviors of readers in such a way that they could not recognize techniques and efforts used by an author. It includes a special use of linguistic means serving the basic goal of the statement, which is not to present information, but to convince and force, what is accompanied by giving the appearance of authenticity.

Besides using the loaded lexis, what we tried to prove, authors try to depict two extremely different images: a good Christian who is rich in all virtues, and a bad Muslim who lacks any positive attribute<sup>41</sup>. A perfect example of the multifaceted use of the discussed techniques of persuasion in linguistic ways of creating an image of Muslim is *Alfurkan tatarski* by Piotr Czyżewski, belonging to the trend of the Renaissance religious polemic.

<sup>40</sup> Ibid., s. 10.

<sup>41</sup> Concerning the discussed anti-Islamic trend in the Old Polish literature, see, e.g., *Nosowski J. Polska literatura polemiczno-antyislamiczna XVI, XVII i XVIII w. Warszawa, 1974; Siemieniec-Golaś E. Wizerunek Tataru w dawnym polskim piśmiennictwie // Orientas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos visuomenės tradicijoje: totoriai ir karaimai. Sud. T. Bairašauskaitė, H. Kobeckaitė, G. Miškinienė. Vilnius, 2008. Specialusis „Lietuvos istorijos studijų“ leidinys. T. 6, p. 207–214; Wendland W. Trzy czoła proroków z matki obcej. Myśl historyczna Tatarów polskich w II Rzeczypospolitej. Kraków, 2013, s. 48–77.*